

EEN GEBROKEN HART

Preek over Ps. 51:19.

Lezingen: Ps. 51; Heidelbergse Catechismus vraag en antwoord 3, 4 en 5.

Als wij het over een ‘gebroken hart’ hebben gaat het meestal over liefdesverdriet. Een gebroken hart heb je als je door je geliefde bent verlaten of als je liefde niet beantwoord wordt. Je kunt het ook van medelijden zeggen: dat je hart breekt als iemand in ellende ziet. Wat vind je het erg en wat zou je die iemand graag helpen.

David's hart breekt als hij met zijn zonden geconfronteerd wordt. Daar gaat het in Psalm 51 over. Er staat in sobere woorden boven wat er was gebeurd: Psalm 51 is de psalm die David gemaakt heeft ‘toen de profeet Nathan tot hem was gekomen, nadat hij (David) tot Bathseba was ingegaan.’ Ik houd het hier even bij de woorden van de oude Statenvertaling die op een ingetogen manier de dingen bij de naam noemt: David was ‘ingegaan’ tot een vrouw die de zijne niet was. Hij had haar gezien vanaf het platte dak van zijn paleis toen ze zich waste. Hij had een bode naar haar huis gestuurd en haar naar zijn paleis laten komen. Het bevel van een koning kun je moeilijk weigeren. Hij had bij haar gelegen en haar weer naar huis laten gaan.

David dacht dat hij dat als koning wel kon maken. Hij gaat ervan uit dat de zaak verborgen zal blijven. Maar als de vrouw bericht stuurt dat ze zwanger is geworden heeft David een probleem, want het is de vrouw van een hoge officier uit zijn leger die inmiddels al maanden van huis is zodat het kind moeilijk van hem kan zijn. David laat de man naar zijn paleis komen, zogenaamd om naar de toestand van de oorlog te informeren. Hij heeft hem verlof om een nacht naar huis te gaan alvorens naar het front terug te keren. Dan *zou* het kind waarvan de vrouw zwanger is van haar man kunnen zijn.

Maar de officier is een man van eer. Hij weigert bij zijn vrouw te slapen zolang zijn krijgsmakkers nog in de oorlog zijn. Zolang de oorlog duurt ben je solidair met je makkers. De man keert terug naar de strijd zonder zijn vrouw gezien te hebben. David geeft hem een brief voor de opperbevelhebber mee. Die krijgt de opdracht om de man vooraan op te stellen, daar waar de strijd het hevigst is. De man sterft. David haalt de vrouw naar zijn paleis en geeft haar een plaats onder zijn vrouwen.

Slim gespeeld. Hier zou niemand iets achter zoeken. Hij zou er als koning zelf eer mee kunnen inleggen dat hij zich ontfermde over een officiersweduwe en haar kind. Dat daar echtbreuk en moord achter zat hoefde niemand te weten. En als iemand al iets dacht, zou men de koning er toch niet op aan durven spreken.

Maar God heeft het gezien en laat het er niet bij zitten. Hij stuurt Nathan, de profeet, naar de koning. Die vertelt hem over een rijke man die een massa schapen en runderen had, en een arme man die enkel een lammetje had dat opgroeide bij hem en zijn kinderen. De rijke man krijgt bezoek en vindt het zonde daarvoor een schaap van zijn kudde te slachten. Dus pakt hij het lammetje van de arme man en zet het aan de gast voor.

David is woedend als hij dat hoort. Zo'n bruuft verdient het niet te leven! Maar u bent het zelf, zegt Nathan dan: God heeft u koning gemaakt. Hij heeft u rijkdom, eer en vrouwen gegeven, en nu vergrijp je je aan de vrouw en het leven van een trouwe dienaar van je. En dan breekt David. ‘Ik heb gezondigd voor de HEERE,’ zegt hij (2 Sam. 12:13). Hij mag blijven leven, zegt de profeet dan, maar hij zal de consequenties van zijn daden moeten trekken: onrust, moord en doodslag in zijn gezin en bij zijn nakomelingen, en heel het volk zal het zien.

David breekt zodra de HEERE weer bij hem bovenaan staat, de God die hij – meegesleept door lust en eigenbelang – al die maanden was vergeten. Mogelijk was hij in die tussentijd zelfs naar het heiligdom gegaan. Dat hoorde hij te doen als koning. Hij kan zelfs de psalmen hebben meegezongen die hij zelf voor het heiligdom had geschreven, de psalmen die wij ook nu nog zingen, maar hij heeft het met een gesloten hart gedaan, niet beseffend dat hij voor het aangezicht van God stond, de Heilige die Israël zijn geboden had gegeven: Gij zult niet echtbreken! Gij zult niet doodslaan! Zulke geboden kun je horen en tegelijk je art er dicht voor houden en denken: ik doe wat *ik* wil. Mogelijk denk je daar dan ook nog goede redenen voor te hebben, maar je hart blijft ver van God. Je hoort zijn woord en laat Hem praten.

David's hart brak toen het tot hem doordrong: Ik ben die man over wie het gaat in Gods geboden. Ik ben de zondaar die die geboden overtreden heeft. En dan zien we David weerloos voor God staan, als een zondaar die enkel nog een beroep op Gods genade kan doen. Wees mij genadig, o God, horen we hem dan in de psalm zeggen, want U bent goed en vol liefde. Wis mijn misdaden uit, want groot is uw ontferming, U bent er vol van HEER (vs. 3).

David bidt dit staande voor het heiligdom, staande voor het aangezicht van Israëls God, de Heilige die Israël zijn geboden had gegeven en die hen er ook aan hield. Daar staat hij nu, voor die God, met al zijn schade en schande. Van die koning die dacht dat hij alles maken kon is nu niets meer over. Hier zien we enkel nog een arme zondaar staande voor de heilige God.

En toch, het was ook de God op wiens GENADE hij hoopte. Want voor het heiligdom zag hij het altaar staan en de offerdieren die op dat altaar brandden. Dat had God zelf zo geboden. Die offerdieren, wist David, branden daar in mijn plaats, als een teken dat God zondaren niet in zijn toorn verteren wil maar die wil dat ze voor zijn aangezicht leven. Vandaar dat David een beroep op Gods genade wilde doen, zoals zij dat doen met het offer dat Christus voor ons bracht voor ogen.

Zo staande voor God houdt David niets meer achter, voor zichzelf niet en voor God niet: Ik ken mijn misdaden, horen we hem zeggen, en ik zie mijn zonde steeds voor mij (vs. 5). De listige manier waarop hij een trouwe officier de dood in gejaagd had en zich meester gemaakt had van zijn vrouw, hij ziet het voor zich en walgt van zichzelf. Hij ziet zichzelf alsof er nooit iets goed in hem is geweest, van zijn geboorte af al niet, zelfs niet van voor zijn geboorte: Ik ben in zonde ontvangen en geboren, zegt hij (vs. 7), en als er ooit iets goeds in zijn leven is geweest kan hij dat nu wel vergeten.

David weet dat hij mensen onrecht heeft aangedaan. Hij had een vrouw onder druk gezet, een man het leven benomen. Maar nu, staande voor God, zegt hij: Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd (vs. 6), tegen U die mij zo rijk gezegend had, die mij uw geboden gaf om mij voor het kwade te behoeden, tegen U, wiens eer ik als koning hoog te houden had en wiens naam ik nu voor de wereld te schande gemaakt heb. Als U mij veroordeelt zou dat volkomen rechtvaardig zijn.

David weet: er is genade, maar toch, hij voelt zich vuil en besmeurd na alles wat hij gedaan heeft. Hij wil gewassen, gereinigd worden: Was mijn ongerechtigheden af, reinig mij van mijn zonde (vs. 4). Hij staat er besmeurd bij, maar zou graag zuiver als een ongerepte sneeuwvlakte willen wezen (vs. 9). Ik denk dat David hier aan de waterbassins denkt die voor het heiligdom stonden, waarin de priesters zich wisten voor ze hun dienst gingen doen voor God. Zo'n reinigingsbad wil David nu ook. Zo'n reinigingsbad is ons in de doop gegeven, voor als we ons besmet en smerig voelen. Ik was u schoon, zegt God in de doop tegen ons. Willen we dat geloven?

Ontzondig mij met hysop¹, zegt David dan (vs. 9). Dat is ook een gebed om reiniging. Hysop was een plant waarvan priester een kwastje maakte om mensen die melaats waren geweest met reinigingswater te besprenkelen (Lev. 14), of mensen die onrein waren geworden die met een dode in aanraking waren geweest (Num. 19). Zo'n reiniging wil David nu ook. Hij wil alles ondergaan wat hem maar zou kunnen reinigen, zo vuil voelt hij zichzelf nu hij voor de heilige God staat, ook al is God hem genadig, want daaraan twijfelt David niet: dat God hem genadig is. Hij zou het alleen zo graag weer *voelen*.

Hij zou zo graag weer de vreugde voelen die hij altijd in God had gehad, tot in zijn botten doe, en vastheid van binnen, en vrijmoedigheid, dat hij weer ongehinderd Gods lof kon zingen en zondaars de weg wijzen, zoals hij vroeger had gedaan, toen God Geest hem inspireerde. En dan dringt het tot David door dat God hem nooit verlaten heeft, dat God zelf hem inzicht heeft gegeven in wat hij gedaan heeft, dat God zelf hem eerlijk heeft gemaakt, hem 'waarheid in het binnenste' heeft gegeven (vs. 8). En dan keert al biddende ook het vertrouwen bij hem terug, niet dat kille, zelfverzekerde vertrouwen dat hij de maanden daarvoor had laten zien, maar een vertrouwen vol verwondering, verwondering dat God hem ondanks alles niet heeft verstoten maar dat hij in zijn genade leven mag.

Een vertrouwen zoals dat leeft IN EEN GEBROKEN HART, een hart waarin het 'ik doe wat ik wil' is gebroken, een hart dat niet meer zegt: 'Kijk mij eens, Heer!', maar dat zich verwondert over Gods genade.

In de verzen 18 en 19 vat David samen wat hij uit wat hij meegemaakt had heeft geleerd. Hij weet nu dat hij met het brengen van offers God niet kan behagen, maar dat 'Gods offers' een 'verslagen hart' en een 'gebroken geest' zijn. 'Gods offers zijn een gebroken geest, een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God, niet verachten' (vs. 19, Stv.).

Misschien had David dat ooit gedacht, dat hij met de offerdieren die hij naar het heiligdom bracht God een plezier kon doen. En dan vergat hij dat die offerdieren daar op het altaar brandden als een teken van Gods genade. Het enige dat ik Hem kan bieden is een hart waarin de weerstand gebroken is en dat zich buigt onder Gods geboden, ook al betekent dat dat ik mezelf veroordelen moet en erkennen dat ik ze allen overtreden heb.

'Gods offers zijn een verslagen hart en een gebroken geest'... Even dacht ik bij de uitleg nog een stap verder te kunnen gaan, dat David hier zeggen wil dat GODS hart door onze zonden gebroken is. Zo zou je het kunnen vertalen: 'Góds offers zijn een gebroken hart en een verslagen geest' (Stv.). Elders in de Bijbel wordt met zoveel woorden gezegd dat Gods hart breekt onder onze zonden (Ez. 6:19). Dan zou David hier aan de verte al Christus als voor zich hebben gezien, wiens hart bedroefd was – en is – om onze zonden (Mk. 3:5). Maar als ik het geheel van de psalm overzie lijkt het me toch waarschijnlijker dat David aan zijn eigen hart gedacht heeft, het gebroken hart waarmee hij op dat moment voor God staat. Davids hart als offer 'voor God' dus (zo HSV). 'Een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God, niet verachten': een hart waarin de weerstand gebroken is maar dat God niet toch niet los kan laten.

Maar hoe passen we dit alles nu op onszelf toe? David heeft dit lied niet alleen voor zichzelf geschreven. Hij wilde ook dat het in heiligdom werd gezongen. 'Voor de koorleider' staat erboven, de 'opperzangmeester', zoals hij in de oude Statenvertaling zo mooi heet. Dat was de aanvoerder van de zangers die, staande voor het heiligdom, als de offers waren gebracht zingend tot God te bidden en Hem de danken voor zijn genade. David wilde dat dit lied ook daar werd gezongen, zodat heel het volk zou weten hoe machtig groot Gods genade

¹ De Nieuwe Bijbelvertaling heeft 'majoraan'. Het is niet altijd mogelijk te achterhalen welke planten in oude teksten precies met welk woord worden aangeduid. De betekenis van het ritueel waarvoor men de plant gebruikte is duidelijk.

is ook voor de meest diep gevallen zondaar. En zo zingen wij deze psalm nog. Maar voelen we het mee?

Ja, als we iets grof fout gedaan hebben misschien, zoals David, en we kunnen niet anders dan dat toegeven voor God en mensen, dan kunnen we ons misschien indenken hoe het woord van de profeet Davids hart verbrijzelde en aan gruzelementen sloeg. Hoewel, ook dan... We houden ons, net als David, ook in zo'n geval meestal zo lang mogelijk staande.

Maar meestal doen we zulke erge dingen als David niet. Dan zijn we wel zondaren, maar nette zondaren, op wie niet zo heel veel aan te merken valt. Kunnen we ook dan een gebroken hart hebben?

Vroeger, toen men zijn geloof nog aan de hand van de Catechismus leerde (kijken we die nog wel eens in?) – toen vond men dat dat er gewoon bij hoorde, dat een christen moest weten 'hoe groot' zijn 'zonde en ellende zijn' (antw. 2), om vandaaruit te leren zien hoe groot de genade is die ons gegeven is in Christus. Daar werd wel eens zo de nadruk op gelegd dat men aan Christus helemaal niet toekwam. Zo moet het natuurlijk niet, maar we kunnen er toch ook niet helemaal buiten.

David maakte van wat hij meegemaakt had een psalm voor iedereen, een spiegel van hoe wij als zondaar voor God staan. Een gebroken hart hoort daarbij, ook als we het niet zo erg gemaakt hebben als David. Ook de opstellers van de Catechismus vinden dat dat erbij hoort, dat we weten 'hoe groot' onze 'zonde en ellende' zijn, om ons vandaaruit te leren verheugen in wat ons is gegeven in Christus.

Misschien is het goed om nog eens even te kijken hoe de Catechismus dat doet. 'Waaruit ken je je ellende?' vraagt de onderwijzer in de Catechismus. Antwoord: 'Uit de wet van God.' Daar kunnen we ons na de geschiedenis van David iets bij voorstellen. Zijn hart brak toen het tot hem doordrong dat hij Gods geboden had overtreden: Niet doodslaan! Niet echtbreken! Zo kennen we allemaal de wet van God, als de geboden waaraan we ons hebben te houden.

Maar de Catechismus gaat net een stapje verder. 'Wat eist de wet van God van ons?' wordt er dan verder gevraagd. En dan komt het antwoord – verrassend – niet met de tien geboden, maar met het liefdesgebod zoals we dat in het evangelie uit de mond van Christus horen (Matth. 22). Christus leert ons wat Gods wet van ons eist, namelijk dat wij God liefhebben met heel ons hart, met heel onze ziel en met heel ons verstand en denken, en dat zij onze naaste liefhebben zoals wij dat onszelf ook doen (antw. 4).

Het gaat dus om de liefde. De liefde die brandt in Gods hart op een manier die we ons nauwelijks voor kunnen stellen. God IS zelfs liefde, zegt de Bijbel (1 Joh. 4:8). Daarom wil Hij ook heel de wereld die Hij gemaakt heeft van die liefde doordrongen zien en kan Hij het niet verdragen als het anders gaat. Daarom heeft Hij ook zijn Zoon de wereld in gezonden, omdat hij liefde is.

Als dat tot ons doordringt, en we zien hoe weinig er van die liefde maar doorstraalt in ons leven, dan breekt ook *ons* hart. 'Kun je dit allemaal volkomen houden?' vraagt de onderwijzer dan – de liefde zoals God die wil? En dan kun je alleen nog maar antwoorden; 'Nee'. Want als Gods gebod ons iets kost, als we er iets voor opzij moeten zetten, dan voel je van binnen de tegenstand, het verzet tegen God en zijn gebod, of, zoals de Catechismus het zegt, de geneigdheid God en je naaste te haten. Dat is het verzet dat we vanbinnen voelen als wat wij willen gedwarsboemd wordt².

² De leerling in de Catechismus zegt niet: 'Ik haat God', maar spreekt de ervaring uit dat hij als het geconfronteerd wordt met Gods gebod de neiging voelt zich tegen Hem te verzetten. De Catechismus vertolkt het leven zoals dat voor Gods aangezicht geleefd wordt.

Zo zit er in het leven van een gelovige altijd een ondertoon van stil verdriet, bij ieder gesprek dat niet loopt zoals je gewild had, bij alle keren dat je een medemens bedoeld of onbedoeld hebt pijn gedaan. En als je dan met je hart naar God gaat en naar Christus die zoveel voor ons over had dat Hij zelfs zijn leven voor ons geven wilde, dan breekt ons hart nog meer en raken we dieper verwonderd over de grootheid van *zijn* liefde.

Daar was David ook verwonderd over, dat er na alles wat hij gedaan heeft toch nog een offer op het altaar brandt, als een teken dat de HEERE hem zijn zonden wil vergeven. ZO kunnen we ons ook een leven lang dieper leren verwonderen over Gods liefde in Christus, over dat Hij zijn leven voor ons over had en over hoe Hij nu als de opgestane en levende alle dagen met ons wil wezen (Matth. 28:20).

Een gebroken hart – dat betekent niet dat we met een hangend hoofd door het leven gaan. Het is eerder een leven in steeds dieper verwondering over de grootheid van Gods liefde en genade.

Toch veranderde er bij David ook wat. Dat zien we aan het slot van de psalm. De psalm eindigt niet met ‘blij dat ik nog mag leven’. Dat zou een beetje goedkoop zijn. De psalm eindigt met een gebed voor Jeruzalem, de stad waar God te midden van zijn volk wilde wonen, de stad waarvoor David als koning ook verantwoordelijkheid droeg, de stad die hij met alles wat hij gedaan had grote schade had gedaan. Doe goed aan Uw stad, bidt David dan; laat haar door mijn zonden geen schade lijden.

Door de coronacrisis heb ik het fietsen herontdekt. Ik fiets nu voor de broodnodige beweging mijn dagelijkse rondjes rond Lexmond. Dan zie je dat het dorp vanaf de Lekdijk of van Vianen komende of van Meerkerk er steeds weer anders uitziet: weilanden en oude boerderijen, nieuwere wijken met modernere bouw –, maar van welke kant je het dorp ook bekijkt, de kerk zie je altijd, met de torenspits die naar de hemel wijst. Het gebouw van waaruit eeuwenlang Gods woord in het dorp heeft geklonken en nog iedere zondag klinkt. Ik houd van dat gebouw. Ik heb er een stuk van mijn leven liggen. Maar ik kan het nooit zien zonder dat ik een stil verdriet voel. En dan vraag ik me af: hoeveel van dat woord is er eigenlijk dóórgedrongen? Of stuit het, ondanks alle goedbedoelde kerkelijke activiteit, op harde mensenharten.

Maar hoe diep komt het bij *mij* binnen, vraag ik me dan weer af. En dan heb ik over anderen niet heel veel meer te zeggen. En dan kan is soms ineens verwonderd zijn dat God het met zo’n dorp zo lang volhoudt, en met ons land, en met ons werelddeel, en met de wereld, die toch altijd nog *zijn* wereld is. Hoeveel hebben we eigenlijk van zijn liefde begrepen.

Bouw de muren van Jeruzalem op, bidt David, en we bidden het met hem mee, voor Jeruzalem, voor Gods kerk en voor de hele wereld. Het gebed uit een gebroken hart dat naar zijn liefde uitgaat zal Hij niet verachten.

AMEN.